

—
Верховний
Суд

Аналіз стану здійснення правосуддя
при розгляді господарських справ
у першому півріччі 2024 року

Касаційний господарський суд
у складі Верховного Суду

ЗМІСТ

I. Інформація про роботу місцевих господарських судів	3
II. Інформація про роботу апеляційних господарських судів	6
III. Інформація про роботу Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду	8
IV. Висновки	12

I. Інформація про роботу місцевих господарських судів

У I півріччі 2024 року **зменшилася кількість** процесуальних звернень (далі – звернення) до господарських судів у спорах, що виникли при здійсненні господарської діяльності, порівняно з аналогічними показниками I півріччя 2023 року, зокрема:

на 12,1 % – кількість звернень, що перебували на розгляді господарських судів з вирішення спорів, які виникли у сфері господарської діяльності, до 123,2 тис. із 140,1 тис.;

на 12,1 % – кількість звернень, які надійшли на розгляд, до 84,7 тис. із 96,4 тис.;

на 8,2 % – кількість розглянутих звернень суб'єктів господарювання, до 83,1 тис. із 90,5 тис., або було розглянуто 98 % від тих, які надійшли на розгляд (94 % – у I півріччі 2023 року);

на 3,9 % – кількість розглянутих господарськими судами звернень, за результатами розгляду яких судові рішення можуть бути оскаржені до суду вищого рівня, до 61,2 тис. із 64 тис.;

на 7,3 % – кількість розглянутих господарськими судами справ, до 38 тис. із 41 тис.

В умовах військової агресії рф велика кількість судових засідань не відбувалася у зв'язку з небезпекою для відвідувачів та працівників суду. Судді відкладали розгляд судових справ, здійснювали розгляд без виклику сторін (у разі можливості), призначали нові дати судових засідань.

У разі повітряної тривоги оголошувалася перерва в судовому засіданні, а учасникам справи пропонувалося пройти до найближчого укриття.

Водночас значна кількість справ, у яких зупинено провадження до розгляду Верховним Судом справ у подібних правовідносинах, спричиняє збільшення залишку нерозглянутих справ на кінець звітного періоду.

Структурний аналіз результатів розгляду основних категорій господарських справ протягом I півріччя 2024 року за категоріями відображено на діаграмі.

Упродовж I півріччя 2024 року порівняно з I півріччям 2023 року кількість розглянутих господарськими судами справ **збільшилася** за основними категоріями:

на **32,8 %** – про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними, до 1,5 тис. із 1,1 тис.;

на **22,1 %** – із земельних відносин, до 1,9 тис. із 1,6 тис.;

на **6,2 %** – пов'язаних з банкрутством, до 7,1 тис. із 6,7 тис.;

на **39,8 %** – з корпоративних відносин, до 0,7 тис. із 0,5 тис.;

на **61,8 %** – щодо застосування антимонопольного законодавства, до 369 із 228.

Водночас **зменшилася** кількість відповідних справ за такими категоріями:

на 16,2 % – майнового характеру щодо виконання договорів, до 22,6 тис. із 27 тис.;

на 25,1 % – щодо захисту права власності, до 0,5 тис. із 0,6 тис.;

на 29,9 % – щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, до 110 із 157;

на 4,9 % – інші спори, до 3,1 тис. із 3,2 тис.

Викликом сьогодні є своєчасний розгляд справ у спорах з розрахунків за поставлені енергоносії, водопостачання та водовідведення, щодо виконання договорів перевезення, порушення зобов'язань з надання комунальних послуг, обслуговування будинків, інформаційних сервісів та послуг зв'язку, у банківській сфері тощо, а також належного виконання судових рішень із стягнення заборгованості у цих справах.

У I півріччі 2024 року за результатами розгляду 18 тис. господарських справ з майновими вимогами позивачів заявлено суму в розмірі 497 млрд грн, що у 3,2 рази більше, ніж у I півріччі 2023 року (157,2 млрд грн) та 85 % від заявлених коштів визнано обґрунтованими, присуджено до стягнення 422,3 млрд грн.

При цьому сума коштів у спорах щодо банківської діяльності становила 3 % від розміру заявлених до стягнення коштів у судовому порядку, або 16,6 млрд грн. Кількість таких справ збільшилася на 38,6 % – до 1,6 тис. справ із 1,1 тис. у I півріччі 2023 року, що свідчить про несплачені у строк кредитні кошти. Присуджено до стягнення судами 26 % від заявлених коштів у цих спорах, або 4,3 млрд грн.

У справах позовного провадження з грошовими вимогами в межах справ про банкрутство заявлена сума заборгованості становила 9,7 млрд грн, присуджено до стягнення 6,8 млрд грн, або 70 % від заявлених у судовому порядку (27 % – у I півріччі 2023 року). При цьому кількість розглянутих таких справ збільшилася на 55,3 % – до 0,9 тис. із 0,6 тис. у I півріччі 2023 року.

Водночас у судовому порядку в 4,9 тис. справ було заявлено штрафні санкції на суму 13,8 млрд грн та присуджено до стягнення 8,8 млрд грн (або 63,5 % від заявлених коштів штрафних санкцій).

За звітний період до спеціального фонду Державного бюджету України за розгляд справ господарськими судами надійшло **575 млн грн** судового збору, що більше на 15 %, ніж у I півріччі 2023 року (500 млн грн).

Найкращих показників якості розгляду справ досягнуто господарськими судами Закарпатської та Тернопільської областей, де найменша кількість змінених та

скасованих судових рішень відповідно **1,7 %** та **1,8 %** від розглянутих ними за середнього такого показника по Україні **4 %** (3,3 % – у I півріччі 2023 року).

Середній рівень навантаження на одного суддю місцевого господарського суду в I півріччі 2024 року становив 286 звернень, що перебували на розгляді, тоді як цей показник у I півріччі 2023 року – 321 звернення.

II. Інформація про роботу апеляційних господарських судів

Переважна більшість 80 % (82,4 % – у I півріччі 2023 року) судових рішень судів першої інстанції відповідає вимогам чинного законодавства та набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги.

Протягом I півріччя 2024 року **збільшилися** основні показники роботи апеляційних господарських судів порівняно з аналогічними показниками I півріччя 2023 року, зокрема:

на **13,2 %** – кількість звернень у господарських справах, які перебували на розгляді, до 32,2 тис. із 28,5 тис.;

на **11 %** – кількість звернень, які надійшли на розгляд судів апеляційної інстанції, до 23,3 тис. із 21 тис.;

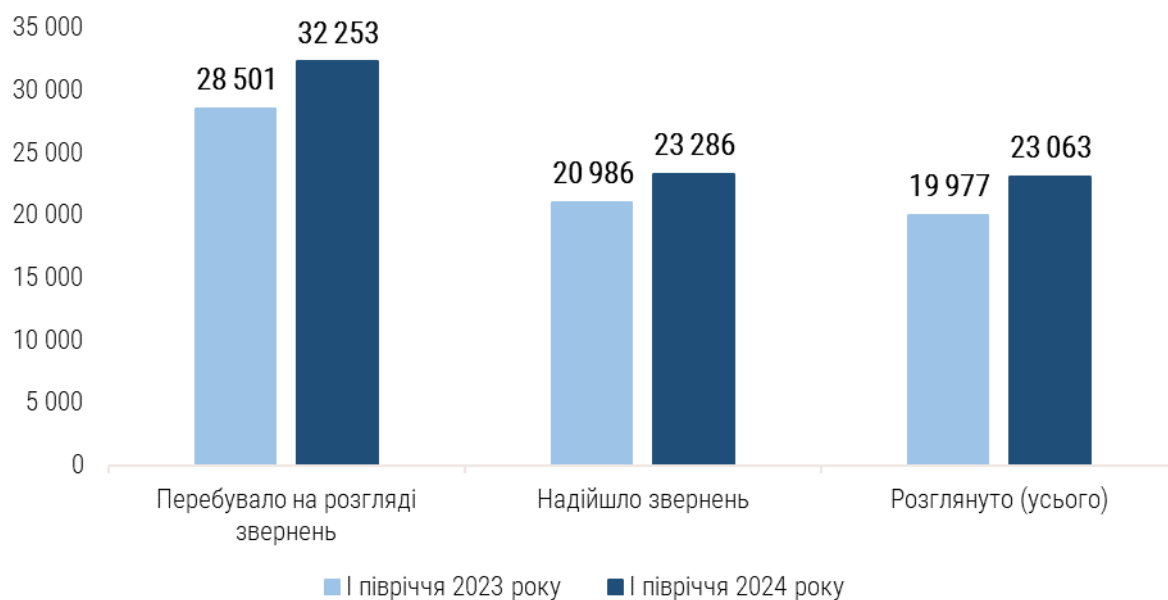
на **9,2 %** – кількість скарг, які надійшли до апеляційних господарських судів, до 12,2 тис. із 11,2 тис.;

на **15,4 %** – кількість розглянутих звернень, що становить 99 % від тих, що надійшли для розгляду в звітному періоді, до 23,1 тис. із 20 тис.;

на **14 %** – кількість ухвалених в апеляційному порядку судових рішень, які можуть бути оскаржені до суду вищого рівня, до 15 тис. із 13,2 тис.;

на **17,9 %** – кількість розглянутих в апеляційному порядку скарг по суті, до 10,3 тис. із 8,8 тис.

Показники здійснення судочинства апеляційними господарськими судами

Упродовж I півріччя 2024 року порівняно з I півріччям 2023 року кількість розглянутих скарг по суті в апеляційному порядку **збільшилася** за основними категоріями:

на **7,4 %** – про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними, до 683 із 636;

на **22,6 %** – майнового характеру та щодо виконання договорів, до 5,5 тис. із 4,5 тис.;

на **26,6 %** – із земельних відносин, до 900 із 711;

на **22,1 %** – щодо захисту права власності, до 304 із 249;

на **15,3 %** – з корпоративних відносин, до 459 із 398;

на **7,2 %** – пов'язаних з банкрутством, до 1,3 тис. із 1,2 тис.;

Водночас **зменшилася** кількість відповідних скарг за такими категоріями:

на 5,6 % – щодо застосування антимонопольного законодавства, до 102 із 108;

на 2,6 % – щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, до 76 із 78.

За результатами розгляду справ суди змінили або скасували 2,5 тис. судових рішень місцевих господарських судів, що становить 24,3 % від загальної кількості розглянутих апеляційних скарг по суті.

Найкращих показників якості розгляду справ досягнуто **Центральним апеляційним господарським судом**, де кількість змінених та скасованих судових рішень дорівнює **3 %** від розглянутих ними процесуальних звернень за середнього такого показника по Україні **4,9 %** (5,4 % – у I півріччі 2023 року).

Середній рівень навантаження на одного суддю апеляційного господарського суду в I півріччі 2024 року становив **262** звернення, що перебували на розгляді, тоді як цей показник у I півріччі 2023 року дорівнював 223.

За звітний період до спеціального фонду Державного бюджету України за розгляд справ апеляційними господарськими судами надійшло **351,4 млн грн** судового збору, що більше у півтора раза, ніж у I півріччі 2023 року (227,6 млн грн).

III. Інформація про роботу Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

У I півріччі 2024 року в Касаційному господарському суді (далі – КГС ВС) **збільшилася** на 11,3 % кількість звернень, які перебували на розгляді, до 6,7 тис. із 6 тис. у I півріччі 2023 року. Це пояснюється **збільшенням** на 9,8 % кількості звернень, які надійшли для розгляду, до 5 тис. із 4,5 тис., що більше показника довоєнного періоду – 4,8 тис. у I півріччі 2020 року.

Зокрема, **збільшилася** кількість звернень, що надійшли на розгляд у I півріччі 2024 року до судових палат:

на **30,9 %** – для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством, до 0,9 тис. із 0,7 тис.;

на **11,2 %** – для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів, до 1,2 тис. із 1,1 тис.;

на **9 %** – для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності, до 1,8 тис. із 1,6 тис.

Зменшився зазначений показник у судовій палаті для розгляду справ про банкрутство – на 4,4 %, до 1 тис. із 1,1 тис.

Усі процесуальні звернення, що надійшли, зареєстровано та розподілено між суддями в установленому чинним законодавством порядку з урахуванням спеціалізації, навантаження кожного судді та інших критеріїв.

У I півріччі 2024 року 43,8 % від кількості процесуальних звернень, що надійшли на розгляд, або 2,2 тис. матеріалів подано без дотримання вимог для відкриття касаційного провадження, з яких – 79 %, або в 1,7 тис. випадках відмовлено у відкритті провадження та 21 %, або майже 0,5 тис. повернуто заявникам.

Усталеними статистичними даними характеризується застосування судом приписів статті 292 ГПК України щодо залишення без руху касаційних скарг для усунення недоліків при їх поданні на розгляд. У I півріччі 2024 року 1,6 тис. скарг, або 32 % звернень, що надійшли для розгляду, залишено КГС ВС без руху для усунення недоліків та належного оформлення заявниками скарг згідно з вимогами чинного законодавства.

Незважаючи на заходи, що вживаються КГС ВС для усунення недоліків скарг, поданих для розгляду, несвоєчасне та неякісне виконання заявниками приписів відповідних ухвал суду або беззаперечні помилки у змісті та формах скарг стають підставами для постановлення судом ухвал про повернення або про відмову у відкритті касаційного провадження.

Із загальної кількості процесуальних звернень, що перебували на розгляді, всього розглянуто в I півріччі 2024 року майже 4,9 тис., що на 16,5 % **більше**, ніж у I півріччі 2023 року (4,2 тис.). Зокрема, **збільшилася** кількість ухвалених кінцевих рішень судовими палатами:

на **6 %** – для розгляду справ про банкрутство, до 1,1 тис. із 1 тис.;

на **26,2 %** – для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством, до 0,9 тис. із 0,7 тис.;

на **33,8 %** – для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів, до 1,2 тис. із 0,9 тис.;

на **8,8 %** – для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності, до 1,6 тис. із 1,5 тис.

Протягом I півріччя 2024 року розглянуто 2,7 тис. справ, так само як і у I півріччі 2023 року. Зокрема, кількість вирішених спорів з прийняттям відповідних судових рішень судовими палатами **збільшилася**:

на **2,5 %** – для розгляду справ про банкрутство, до 0,7 тис. із 0,6 тис.;

на **17,3 %** – для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів, до 0,7 тис. із 0,6 тис.;

Водночас **зменшилася** кількість вирішених спорів з прийняттям відповідних судових рішень судовими палатами:

на 3,1 % – для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством, до 0,4 тис. із 0,5 тис.;

на 10,1 % – для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності, до 0,9 тис. із 1 тис.

Як і в довоєнні періоди, 81 % справ КГС ВС було розглянуто у судових засіданнях за участю сторін. З 2021 року щорічно збільшується кількість розглянутих справ КГС ВС у режимі відеоконференції. Якщо на початку запровадження дистанційної участі у судовому засіданні становив 6 % від розглянутих справ у режимі відеоконференції, то у I півріччі 2024 року – 46 %, або 1,1 тис., що на 42 % більше, ніж у I півріччі 2023 року, коли їх кількість становила 0,8 тис.

Упродовж I півріччя 2024 року розглянуто 1,1 тис. справ майнового характеру щодо виконання договорів про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними, так само як і у I півріччі 2023 року. Зокрема, кількість розглянутих справ у касаційному порядку **збільшилася** за основними категоріями:

на **25 %** – у земельних відносинах, до 370 із 297;

на **40 %** – з корпоративних відносин, до 253 із 181;

на **0,5 %** – пов'язаних з банкрутством, до 435 із 433;

Водночас **зменшилася** кількість відповідних справ за такими категоріями:

на 12,5 % – щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, до 42 із 48;

на 25 % – пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством, до 51 із 68;

на 7,2 % – щодо захисту права власності, до 207 із 223;

на 26,3 % – з недоговірних відносин, до 174 із 236.

Протягом I півріччя 2024 року судді КГС ВС не розглянули на кінець I півріччя 2024 року майже 1,8 тис. звернень, або 36,2 % від тих, що надійшли для розгляду.

За результатами судового розгляду в **1,7 тис.** справ судові рішення судів нижчих інстанцій залишено без змін, або **63 %** від розглянутих справ (2,6 тис.). У **0,7 тис.**

справ судові рішення судів нижчих інстанцій скасовано, змінено повністю або частково, або **28 %** від розглянутих справ.

При цьому **0,4 тис.** судових рішень апеляційних судів, або **14,6 %** від розглянутих справ, скасовано і передано на новий розгляд до господарських судів (переважно до місцевих господарських судів – 80 %) у зв'язку з порушеннями норм матеріального та процесуального права, які унеможливають встановлення фактичних обставин справи, що мають значення для правильного вирішення спору.

Водночас після перегляду у касаційному порядку в **88** справах скасовано судові рішення апеляційних судів та залишено в силі рішення суду першої інстанції, або 3,3 % від розглянутих судових справ.

Крім того, **117** судових рішень апеляційних судів скасовано з прийняттям КГС ВС нового рішення у справі, що становить **4,4 %** від розглянутих судових справ у касаційному порядку.

З метою забезпечення сталості та єдності судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом, на розгляді судових палат та об'єднаної палати КГС ВС перебувало **55** справ, з яких розглянуто **24**.

До Великої Палати Верховного Суду з КГС ВС протягом I півріччя 2024 року передано для розгляду **33** справи.

Відповідно до рекомендацій Європейської комісії з питань ефективності правосуддя стандартом, який свідчить про ефективність здійснення судочинства, є показник 95–105 %. Цей показник рекомендований як один з інтегральних показників ефективності діяльності суду (далі – ефективність правосуддя) і розраховується за формулою: кількість розглянутих справ та матеріалів за звітний період поділена на кількість нових справ та матеріалів, що надійшли за звітний період, і помножена на 100 відсотків.

КГС ВС у I півріччі 2024 року ефективність здійснення судочинства становить **98,1 %**, зокрема у судових палатах:

104,2 % – для розгляду справ про банкрутство;

95,6 % – для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством;

103,1 % – для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів;

92,5 % – для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності.

У I півріччі 2024 року середній рівень навантаження суддів КГС ВС з урахуванням їх фактичної чисельності становив 197 звернень, що перебували на розгляді, зокрема у судових палатах:

214 – для розгляду справ про банкрутство;

183 – для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством;

181 – для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів;

207 – для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності звернень.

Середній час розгляду справи в КГС ВС становить **42** дні.

У звітному періоді до спеціального фонду Державного бюджету України за розгляд справ КГС ВС сплачено **204,5 млн грн**, що більше на 21,3 %, ніж у відповідному періоді минулого року (**168,6** млн грн).

IV. Висновки

Найвагомішим аргументом довіри до суду є правильне судові рішення, його якісна сторона та можливість кожного громадянина в умовах воєнного стану реалізувати право доступу до суду. Головними завданнями сучасного судочинства є: забезпечення єдності правозастосовної практики; підвищення рівня та якості захисту прав громадян і юридичних осіб; наближення правозастосовної практики до міжнародних стандартів судочинства.

Застосування дистанційного розгляду справ господарськими судами щороку збільшується.

З огляду на воєнний стан пріоритетом залишається оперативність і якість розгляду справ, особливо тих, що стосуються обороноздатності та забезпечення життєво важливих потреб.

Вирішення господарських спорів в умовах воєнного стану має бути актуальним, зважаючи на ризики затяжної війни, з урахуванням зміни умов, які вплинули на бізнеспроцеси.

Основні категорії справ, які розглядають господарські суди, пов'язані з економікою країни. Тому, безперечно, держава має потребу в їх швидкому та якісному вирішенні.

У результаті військової агресії відбувається спад економіки, що спричиняє зниження рівня господарської активності вітчизняного бізнесу. Звільнення частини окупованих територій дала змогу визначити та оцінити обсяги зруйнованого, пошкодженого, втраченого майна, переорієнтувати місцезнаходження бізнесресурсів, що очікувано вплинуло на збільшення попиту судового захисту, відкладеного в умовах складного минулого року.

Так, у зв'язку з війною в Україні та, відповідно, зниженням рівня виконання договірних зобов'язань юридичних осіб, які перебували (перебувають) в зоні бойових (воєнних) дій, відбулося збільшення спорів: щодо відповідальності за порушення зобов'язань; пов'язаних з виконанням правочинів та справ про банкрутство. Крім того, збільшилася кількість спорів про відшкодування шкоди, завданої воєнними (бойовими) діями; про відшкодування збитків страховими компаніями; у сфері природоохоронного законодавства; банківської діяльності.

У нинішніх умовах стратегічного значення набуває швидкий та якісний розгляд справ, що впливають на оборону України та соціальну сферу (пальне, електроенергія, комунальні послуги, продукти харчування тощо), а також необхідність вжиття заходів забезпечення позовів та їх скасування (зокрема, стосовно арешту обігових коштів підприємств).

Проведений аналіз свідчить про високу адаптивність і гнучкість системи господарських судів в умовах зміни економічної та геополітичної обстановки, а також підтверджує необхідність подальшого зміцнення судової інфраструктури, що важливо для забезпечення правової стабільності і економічного розвитку країни.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua